

KÖZÉRDEKŰ LEVÉL

Az alábbi levelet vettük:

A Magyar Pedagógia 1963/3. számában olvastam KERTÉSZ ÖDÖN: Kosztolányi Dezső a pedagógusokról című munkáját, melyben többek között ezt írja: „... akadt tanár, ki büszke volt rá, elsősorban Toncs Gusztáv, a magyar irodalom tanára, kit költő-jelölt diákja valósággal imádott...”

„Atyám, néhai Toncs Gusztáv iratai között találtam egy hozzá intézett eredeti Kosztolányi levelet, melyből a következő sorokat idézem:

„Szeretett tanárom, ifjúkorom kedves tanára!

Elmondhatom, hogy mióta elhagytam az iskola padjait, nem múlt el hónap, hogy Ön ne jutott volna eszembe. Szavait állandóan hallok, mozdulatait állandóan látom.

Írói pályámra Ön adta az útravalót. A fényt osztotta szét tanítványai között, mint az én áldott, ezerszer áldott Édesapám.”

Ezek a sorok megerősítik a munkából idézett megállapítást, és amennyiben érdeklődésre tarthatnak számot, úgy kérem, közöljék KERTÉSZ ÖDÖN úrral, kinek címét nem ismerem.

Kecskemét, 1967. április 11.

Tisztelettel
Toncs László

Mint hogy KERTÉSZ ÖDÖN a levél vételekor már nem volt az élők sorában, csak ilyen módon nyugtázzhatjuk Toncs László levélét, és mondhatunk neki köszönetet az értékes adalékért.

A MAGYAR PEDAGÓGIA SZERKESZTŐ-
BIZOTTSÁGA.

A FINN KÖZOKTATÁSI RENDSZER VÁLTOZÓBAN*

A finn közoktatás egyik legfontosabb feladata az iskolarendszer reformja, melyet már többször tervbe vettek nálunk, de megvalósítására eddig még nem került sor. Most azonban az országgyűlés határozatot hozott az iskolarendszer megújítására, úgyhogy a reforméletbe léptetése küszöbön áll. Hogy megértsék, mit is jelent a reform, a finn iskolarendszer mai szerkezetével kell először megismertetnem Önöket.

A mai iskolarendszer alapjait a múlt században rakták le s bár az iskolákkal kapcsolatos törvényeket többször is módosították, a rendszer lényege nem változott. Lényegében osztályok szerinti tagozódáson nyugvó rendszer ez, melyben nem minden gyermeknek vannak egyforma esélyei a továbbtanulásra. Legszembetűnőbb sajátossága a kettéosztódás, ez azt jelenti, hogy négy éves együttes népiskolai tanulmányok után a tanulók zöme átvált a

magasabb tanulmányokhoz vezető középiskolára, s csak a kisebbik rész fejezi be tanulmányait a népiskolában. Városokban és nagyobb községekben minden jelentkezőt felvesznek a középiskolába, azokban a községekben azonban, ahol nincs elegendő számú középiskola vagy tanár, ott felvételi vizsgák alapján szelektálják a jelentkezőket. Elvileg minden tanuló átléphet a középiskolába, de ott elveszti mindazokat a kedvezményeket, melyeket a népiskola nyújtott, ugyanis a középiskola tandíjas és önköltséges. A tanulók későbbi kilátásai is döntően attól függnek, hogy melyik iskolatípust végezték el. Az egyetemre és a legtöbb szakiskolába is csak gimnáziumon keresztül lehet eljutni. Amennyiben csak népiskolai végzettség alapján kerül valaki a szakiskolákba, úgy túlságosan sokáig tart a képzés. Így csak az alsóbb szakiskolák állnak

* A szerző magyarországi tartózkodása alkalmával adta át ezt a tájékoztatást a Magyar Pedagógiának.

a népiskolát végzetek rendelkezésére. Igazságtalan rendszer ez, mely nem felel meg az alapvető demokratikus követelményeknek sem.

A reformkövetelések hátterében a Finnországban végbement hatalmas gazdasági és társadalmi fejlődés áll. Amikor a mai iskola-rendszer alapjait megalkották, akkor Finnország még mezőgazdasági állam volt. A lakosság a mezőgazdaságnak is egy igen egyszerű fajtáját üzte, és kevés olyan iparcikkre volt szüksége, melyet ne tudott volna maga is elkészíteni. Ehhez a gazdasági fejlettséghez nem kellett magasabb műveltség. 1860 körül azonban egyre intenzívebbé váló ipari fejlődés kezdődött, melynek eredményeképpen Finnország ipari állammá vált. 1880-ban még a lakosság 75⁰/₀-át foglalkoztatta a mezőgazdaság és csak 7⁰/₀-át az ipar. 1960-as adatok szerint a lakosság 35⁰/₀-a dolgozik már csak a mezőgazdaságban és 32⁰/₀-át az ipar foglalkoztatja. A követelmények tehát a szakiskolákban is megnövekedtek, a jobb szakemberképzés pedig magától értetődően jobb alapképzést követel. A társadalmi fejlődés eredményeképpen pedig megszűnt Finnországban a rend képviselő, 1906-ban választójogot nyertek a nők is. A fejlődés a demokrácia felé halad, s ebből a szempontból sem helyes, hogy már 11 éves korban az iskolák megoszlanak a szociális helyzet alapján. A vizsgálatok során ugyanis kiderült, hogy a népiskolába az alsóbb néposztályok gyermekei járnak, mert a lakosság szegényebb rétege nem tudja a középiskolai költségeket fedezni. Van egy pedagógiai megfontolás is a reformkövetelések hátterében, ugyanis a szétválasztás éppen akkor kezdődik, amikor a gyermekek a társadalmi élet kérdései iránt fogékonyra kezdenek válni. A tehetség jellege viszont még nem állapítható meg ebben a korban, s a mai iskolarendszerben kevés a differenciálási lehetőség. Középfokon pedig nem történhet meg a differenciálás, ha nincs egységes alapképzés.

Mindezen megfontolások alapján a finn országgyűlés 1963-ban úgy döntött, hogy a fennálló paralel oktatási rendszer helyett egységes általános iskolát kell létrehozni. A törvényjavaslatot 3 bizottság dolgozta ki részletesebben. Az általános iskolai bizottság szakvéleménye 1965-ben, az iskolareform-bizottság szakvéleménye 1966-ban készült el, a tanárképző bizottság szakvéleménye még nem is teljes, 1967-ben fog elkészülni, így itt csak a vélemény főbb gondolatait közölhetjük.

1. Az általános iskolai bizottság javaslata szerint a mostani alapiskolából (mely az 1–6. osztályig tartott), a továbbképző iskolából (7, 8 és az önkéntes 9. osztály) és a középiskolából (1–5. oszt. lányoknál 6) egységes általános iskolát kellene létrehozni, mely kötelező és ingyenes lenne és 9 évig tartana (7–16 éves korig). Az új általános iskolában szereplnének mindazok a tárgyak, melyeket

a felsorolt iskolatípusokban eddig is tanítottak, csak nem ugyanabban a terjedelemben. Az új egységes iskola lehetőséget nyújthatna a lefelé és fölfelé való bővítésre is, ugyanis a községek az általános iskolához óvodát és szakiskolákat is kapcsolhatnának. A javaslat szerint a törvény megvalósításához legkésőbb tíz éven belül hozzá kell látni, az állam mind az építési, mind a fenntartási költségekhez hozzájárul az egyes községek helyzetétől függően, 95⁰/₀-ig menően.

A javaslat tartalmaz néhány kompromisszumot és ezzel nyitva hagy kérdéseket. Aligha szűnik meg például a paralel rendszer, ha az állam a magániskolákat továbbra is ugyanabban a mértékben támogatja, mint eddig. Megoldatlanul marad így a középfokú képzés is, márpedig, ha nincsenek meg a rugalmas továbbképzési lehetőségek, akkor az általános iskola csak egy alaktalan tömeg, mely gátolja a folyamatos képzésre törekvőket. Svédországban ugyanezt a hibát követték el, most igyekeznek helyrehozni. A bizottság szakvéleményében leggyengébbek az iskolarendszer igazgatására vonatkozó javaslatok. E téren nagy a káosz Finnországban, az egyes szervek és minisztériumok teljesen egymástól függetlenül tevékenykednek. Az új rendszerre való áttérés lassúsága is meggondolkoztató, mert rohanó körülményben az egyes tervek hamar elavulnak. Természetesen nem könnyű egy új iskolarendszert megtervezni, itt nem lehet kísérletekre számítani, azonkívül sok minden befolyásolja ítéletünket, elképzeléseket, értékfogalmakat, politikai tendenciákat az úgynevezett korszellem. A lehetőséghez képest tehát szakemberek véleményére kell támaszkodnunk.

2. Az iskolareform bizottság már azt a feladatot kapta, hogy tervezze meg részletesebben az új általános iskolát. Részfeladatai a következők voltak:

- a) az új általános iskola nevelési céljának meghatározása;
- b) az oktatás céljának meghatározása;
- c) az oktatás alakításának alapelvei;
- d) javaslatok az oktatás megformálására a különböző körülmények közt dolgozó iskolák számára.

A bizottság szakvéleményében először áttekintést adott az iskolarendszert befolyásoló tényezőkről, majd meghatározta az új általános iskola célját: művelt emberek nevelését. A probléma gyökerét abban látják, hogy a mai, az egész világot átfogó kultúrközösségben hogyan alakítsák ki az individuum és a közösség kapcsolatát. Különös azonban, hogy a bizottság a cél keresése közben főleg azokra a kérésekre és követelményekre támaszkodott, melyeket a továbbképző iskolákban rendezett közvéleménykutatás alkalmából szerzett. Éppen ez mutatja azt a statikus állapotot, melyből a reform segítségével ki kellene törnünk. Az azonban, hogy a bizottság szakemberei a

fiatalok lelkivilágának és a társadalmi struktúrájának megfelelően keresik az iskola bázisát, természetesen helyes.

A bizottság ezen kívül abból a felépítésből indult ki, melyet az általános iskolai bizottság javasolt. Így ők is figyelmen kívül hagyták az óvodát, nem tekintve azt az általános iskola szerves részének. Ha annak tekintették volna, akkor a tanterv és a módszerek másképp alakulhattak volna.

A tantárgyak felosztását illetően a bizottság két csoport, a kötelező és a választott szakok bevezetését javasolja. Az 1-től 4. osztályig minden kötelező lenne, az 5.-től a 9. osztályig hetente 4—9 fakultatív óra is felvehető lenne. A tárgyak 3 súlypont köré csoportosulnának, anyanyelv, matematika, idegen nyelvek. Az idegen nyelv bevezetése kötelező tantárgyként teljesen új a finn iskolában. Véleményünk szerint jobb lett volna, ha a bizottság nagyobb csoportokat javasolt volna, hogy ezeken belül szabadabban lehessen a tárgyakat mozgatni. Példaként megemlítem a következő tantárgyösszeállítást: anyanyelv, idegen nyelvek, matematika, fizika, kémia, biológia, alkotmánytan, művészettörténet, rajzgyakorlati tárgyak, torna és mozgásnevelés. Ajánlatos a periodikus tanulás, az alkotmánytan koncentrációja. A kötelező vallásoktatásról megoszlanak a vélemények. A szakvélemény legfőbb problémája egyébként a differenciálás kérdése. Ezt alsó fokon az osztály saját metodikai elhatározása alapján lehetne megoldani, melyhez aztán szükség esetén a gyengébb tanulók számára szervezett korrepetálási órákat lehetne csatolni. Egységessé szinten való értékelés csak idegen nyelvekből és matematikából javasolt, különböző hosszúságú kurzusokkal. Ez az alapelv általánossá válna a felsőfokon, ahol a gyerekek szabadon is választhatnak tárgyakat. A differenciálást segítené a tanulókörök rugalmas variálása is.

Az oktatási napok száma Finnországban jelenleg a világon a legalacsonyabb (190 nap egy évben). A csupa pedagógusokból álló bizottságnak nem volt mersze hosszabbítást javasolni, de a hosszú szünet káros következményeinek felszámolására a 3 szakaszos oktatásra való áttérést helyezte kilátásba, különösen akkor, ha az oktatási hét lerövidül 5 napra.

A szervezési kérdések közül főleg az foglalkoztatta ezt a bizottságot, hogy hogyan lehetne a magániskolákat az iskolarendszerbe besorolni, mivel Finnországban rengeteg ilyen középfokú (sekundar) magániskola van. Véleménye az iskolák közigazgatásáról nem egyezik meg az előző bizottság erre vonatkozó elképzelésével, mert a demokrácia nevében az iskolavezetőség és a szülői munkaközösség mellett még saját külön bizottságát is szeretné az iskolák élén látni. Ez egyébként is igen fontos probléma, ugyanis eddig helyi vezetési szervek egyáltalán nem voltak. A legfelsőbb szerv természetesen

a Művelődésügyi Minisztérium lenne, mely mellett még egy Pedagógiai Tanács is működne.

3. A tanárképző bizottság szakvéleménye az eddigi gyakorlattal szemben néhány radikális változtatást javasol. Elsősorban azt az éles ellentétet igyekszik megszüntetni, mely eddig az osztálytanító és a szaktanár, valamint a népiskolai tanár és a középiskolai tanár között uralkodott, ez ugyanis az iskolatípusok szétválasztásának és a fokokon nyugvó oktatásnak volt a következménye. A tanárképzést néhány intézményben óhajtnák koncentrálni, melyek az egyetemekkel kapcsolatban állnak. Az osztálytanító és szaktanár kérdése tehát nem képzés, hanem szervezés dolga lesz ezentúl. A szétválasztás szükségessége a kis iskolák számának csökkenésével egyébként is fokozatosan megszűnik.

Igen nagy súlyt helyez a bizottság arra, hogy a tanárképzést a jövőben az egyes szakokra kell koncentrálni. Igaz, hogy az általános iskola sokféle képességet és szakértelmet kíván a tanártól, mégsem szükséges az egyes szakokat annyira szétforgácsolni, mint ez eddig történt. A fejlődés a nagy iskolák felé halad és a tanárok alapképzése is egészen más, mint amilyen a múlt században volt. A diákok értékelésére sikerrel lehetne alkalmazni az Egyesült Államokban már uralkodó ún. pontrendszert. Ezenkívül minden tanárjelöltnek meg volna a lehetősége arra, hogy az egyetemen tovább tanuljon. Egyelőre nem állapítható meg, hogy mennyi időt venne igénybe ez a fajta tanárképzés, mert ilyesmi eddig Finnországban még nem volt. Úgy gondoljuk, hogy legalább 3 évre, de valószínűleg 4 évre lenne szükség. Fontos feladat továbbá a pedagógiai és a szakmai képzés összekapcsolása. Ez egyúttal felveti azt a kérdést is, hogy milyen intézményekkel dolgozzon együtt a tanárképző. Legjobb megoldásnak az látszik, hogy ha a tanárképzést az egyetemi képzéssel kapcsoljuk össze, itt természetesen különböző lehetőségeket próbálhatnánk ki. Felállíthatnánk egy olyan tanárképzőt, mely laza kapcsolatban állna az egyetem egyik fakultásával, vagy létrehozhatnánk pedagógiai főiskolákat. Ez azért látszana jó megoldásnak, mert az iskola szükségletei megkövetelik az alapos pedagógiai képzést is. Köztudomású ugyanis, hogy a szakképzés és a pedagógiai képzés nem egy és ugyanaz. Az egyetemen nem szívesen alakítják gyakorlataikat és módszereiket az iskolák igényeinek megfelelően, ezért kellene a tanárképzésben is néhány szakra koncentrált oktatást létrehozni. A gyakorlati és elméleti pedagógiai képzés közt eddig dualizmus uralkodott. A középiskolai tanárképzésnél pl. a kétféle oktatást teljesen szétvált, és szerény elméleti nívót biztosított csak. Kijavítására a bizottság sok pedagógiai tárgy és társadalomtudományi diszciplína bevezetését javasolja, mivel a

nevelés is ide tartozik. A jövőben bevezetendő tanárképzésben az alapstúdiumok közösek lennének, terjedelmük a letendő vizsgáktól és a pontszámoktól függene. Tartalmuk variálható lenne az iskolafoktól és a választott szaktól függően. A diákoknak fel kellene venniük olyan gyakorlatokat is, melyek az iskolai tevékenységgel való megismerkedést segítik elő, mint ahogy ez más egyetemeken már természetes.

A tanítási gyakorlat a tanárképzés fontos részét képezné. Nemcsak a tradicionális formák technikájának a megtanulásáról lenne itt szó, hanem az oktatási szituáció megértéséről is. Az új intézményeknek meg kell vizsgálniuk a különböző problémákat, de bármivel foglalkoznak is, a gyakorlathoz kell igazítani az elméletet, ez a tanári pálya alapvető funkciója. Mivel az iskola világával való megismerkedés elkerülhetetlenül szükséges, ezért a szeminárium-szerű oktatásról le kell mondani. Fontos viszont a technikai segédeszközök használatával való megismerkedés.

A tanításra való jogosultság elismerése úgy történhetne, hogy a pedagógiai főiskola ádná a pedagógiai képzést, a szakképzésről szóló bizonyítványt pedig az egyetem, ha a főiskolának nincs elég tanszéke az egyes szakok számára. Egyéb esetekben vizsgákkal is számot lehetne adni a szakmai tudásról.

A tanárképzés hatékonyságának emelésére folytattunk kísérleteket is, melyekben azt a kérdést szerettük volna tisztázni, hogy mi a tanár szerepe a mai viszonyok között. Köztudomású, hogy a tanár tevékenységének jelentősége megnőtt, mióta az iskola általános társadalmi intézménnyé vált. Hogy a tanárok meg tudjanak felelni a feladatnak, mely elé a mai heterogén iskola állítja őket, megkíséreljük a tanárképzést a metodika és az oktatási folyamat területén végzett kísérletekkel, és az ifjúság szellemi és fizikai fejlődésével kapcsolatba hozni. Nagyon fontos azonban a társadalmi szempont is. Világos, hogy a tanár munkája

csak úgy lehet eredményes, ha az iskolai tevékenységgel és a környezettel megvan a megfelelő kapcsolata. Vizsgálatok kimutatták, hogy a tanárok sokszor azt sem tudják, hogy környezetük mit gondol róluk. A mi vizsgálatainknak az volt a célja, hogy közvetítse azokat az elképzeléseket, melyeket a finnek a tanárról maguknak megalkottak és hogy leszűrje a tanulságokat. Kísérleteink folyamán megvizsgáltuk, hogy az emberek mit várnak a tanártól mint embertől, és mint hivatást gyakorló személytől. A kérdés komplexumba itt tehát beletartozott mind a tanítás, mind pedig a magánélet. Abból indultunk ki, hogy az embereknek van valami elképzelésük a tanárról és felhasználtuk az ismert amerikai kísérletek eredményeit is. Elővizsgálataink célja egy kérdőív megalkotása volt. 50 iskolai előjárósági tag leírta a véleményét a tanár feladatairól és kötelességeiről, az eredmény az volt, hogy 259 kötelesség közül 80 társadalmi és 33 személyi kötelezettség kristályosodott ki. A kiértékelt esszék száma azonban kevés volt, így még más témákat is hozzávetünk és az elő-kérdőíveken 85 kérdést tettünk fel. Ezeket a kérdőíveket statisztikai vizsgálatokkal értékeltük s a végleges kérdőívre így 42 kérdést állítottunk össze. 1961-ben történt meg a fővizsgálat, melynek eredményét az Eliot 803-as modell szerint értékeltük. Az értékelés után bizonyos fokig világossá vált, hogy milyen elképzeléseket alkottak maguknak az emberek nálunk a tanár szerepéről. (A vizsgálatot a szerző a Magyar Pedagógia 1967. évi 1. számában részletesen ismertette.)

A finn iskola igen lassan változott, különösen az oktatási rendszert illetően. Most azonban végre egy nagy átalakulás előtt állunk, melyet részben az iskolák követelése, részben a társadalom fejlődése indokolt. A három szakvélemény tartalmazta azokat a főbb gondolatokat, melyek szerint a reformot valószínűleg megvalósítjuk.

KYÖSTÖ, O. K.

OROSZ NYELV- ÉS IRODALOMTANÁROK NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGE

Előzmények

Az utóbbi évek során az orosz szakos tanárok nemzetközi konferenciáin (különösen a Csehszlovákiában, NDK-ban és Ausztriában lefolyt metodikai tudományos konferenciákon) egyre határozottabban jelentkezett az az igény, hogy az orosz szakos tanárok nemzetközi tapasztalatcseréjét szervezett formában egy nemzetközi szövetség útján kellene biztosítani.

A kezdeményezést leghatározottabban a nyugat-német ANATOLE ALITAN, a heidelbergi egyetem tolmácsintézetének tanára vette kézbe, aki hazájában megalakította az orosz

tanárok országos egyesületét (Bundesverband der Lehrkräfte der russischen Sprache an Gymnasien und Hochschulen e. V.), és mint ennek az elnöke, 1966. november 16-ra tanácskozássra hívta egybe a Frankfurt melletti Falkensteinbe az orosz nyelvoktatás néhány nemzetközileg ismert szakemberét a szövetség megalakításának előkészítésére. ALITAN különböző nemzetközi tanáregyesületek alapszabályainak tanulmányozása alapján egy alapszabály-tervezetet dolgozott ki és azt Falkensteinben megvitatta a külföldi szakemberekkel (köztük voltak SCHMID, Ausztria; PAULIAT, Franciaország; JAMES, Anglia; MENAO, Jugo-